

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

КІСС СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 340.12

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна»

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Северюков Денис Георгійович,

Інститут суспільства Київського університету ім. Бориса Грінченка,
завідувач кафедри публічного та приватного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лаврик Галина Володимирівна,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
завідувач кафедри правознавства;

кандидат юридичних наук, доцент

Чурпіта Віктор Валентинович,

Університет сучасних знань,

завідувач кафедри публічно-правових дисциплін

Захист відбудеться «29» вересня 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.139.01 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

Автореферат розісланий «26» серпня 2016 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Ю.О.Фрицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми обумовлена теоретичною і практичною значущістю вирішення проблем, пов'язаних із розвитком та функціонуванням соціальної держави в Україні, визначенням її сутності та функціональних ознак, а також здійснення нею своїх функцій, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків соціальної нерівності шляхом рекомбінації матеріальних благ, захисту соціальних прав людини, забезпечення стабільності в країні та згоди в суспільстві.

Соціальна держава розглядається як багатоаспектне явище, яке охоплює широке коло суспільних відносин. Якщо для багатьох країн світу правові механізми соціальної держави, технології соціального захисту населення, відпрацьовані, накопичено досвід практичної реалізації її принципів, то для України ця сфера залишається новою. Це пояснюється, насамперед, змінами соціально-економічної природи суспільства та зв'язків системи «держава – суспільство», «держава – індивід», що відбуваються в країні з періоду Перебудови до сьогодні.

Дослідження теорії та практики утворення соціальної держави набувають у вітчизняній науці дедалі більшої актуальності. Це пов'язане не лише із конституційним визнанням України соціальною державою, а, насамперед, з тим, що на етапі соціальних та політичних перетворень, що відбуваються в країні, саме соціальна держава все частіше висувається як зразок суспільного втілення, який спроможний об'єднати та удосконалити суспільство.

Співвідношення та взаємозв'язки понять «держава – суспільство – індивід» є складним і багатоаспектним, і на різних етапах свого розвитку мали різний зміст. Соціальна підтримка зародилася давно, існуючи тривалий час в звичаях та традиціях. З глибокою трансформацією взаємин між суспільством, державою та особистістю пов'язане виникнення соціальної держави.

Розбудова соціальної держави стає одним з головних пріоритетів розвитку національної державності сучасної України, адже без ефективного соціального законодавства, активної і грамотної соціальної політики держави, практичне вирішення проблем в політичній та економічній сферах неможливе. Разом з тим, недооцінка передумов та світового досвіду формування соціальної державності, відсутність теоретичних розробок національної моделі реалізації концепції соціальної держави, можуть негативно впливати на подальше становлення України як держави соціального типу. Необхідність розвитку соціальної держави в Україні не викликає сумнівів, і діяльність саме такої держави спрямована на забезпечення гідного життя та вільного розвитку індивіда.

Вітчизняна наука має значний досвід наукового пізнання природи, сутності соціальної держави, її впливу на формування громадянського суспільства. Окремі проблеми соціальної держави досліджувалися як дореволюційними, так і сучасними вченими. В сучасній вітчизняній юридичній науці різні аспекти означеної проблематики отримали відображення в роботах таких науковців як О.В.Бермічева, С.В.Богославець, О.С.Головащенко, Д.О.Єрмоленко, С.О.Кириченко, Л.А.Князька, А.Є.Краковська, Г.В.Лаврик, В.В.Мацокін, О.З.Панкевич, Ю.М.Походзіло, В.М.Рошканюк, В.А.Рудик, Д.Г.Севрюков, Н.С.Сидоренко, О.В.Скрипнюк,

В.В.Сокурєнко, М.М.Фєськов, Н.М.Хома, В.В.Чурпїта, І.В.Яковюк, В.М. Якубенко, І.С.Ярошенко та ін. В їхніх дослідженнях основна увага придїляється загальнотеоретичним характеристикам соціальної держави, дослідженню її функцій та принципів, соціальної відповідальності держави перед суспільством, що трансформується, ролі соціальної справедливості в розбудові правової соціальної держави, питанням співвідношення правової та соціальної держави, стратегіям розвитку соціальної державності тощо.

Істотний внесок у розробку загальних проблем теорії і практики соціальної держави внесли такі вітчизняні політологи, як Н.Ю.Батура, А.О.Сїленко, В.М.Спївак, А.П.Супрунєнко, Л.О.Четверїкова, Ф.П.Шульженко та ін. Глибоке філософське осмислення соціальної держави отримала в працях Я.І.Пасько і Г.С.Соловей. Окремі аспекти розвитку соціальної державності в Україні отримали висвітлення в працях ряду представників вітчизняної економічної науки (Р.Ф.Атаманюк, В.Я.Бїдак, В.П.Горин, В.В.Капильцова, С.О.Корецька, Л.М.Черєнько та ін.), істориків (І.О.Дмитрик, Ю.С.Степанчук, Ф.Я.Ступак, А.В.Фомїн, В.Г.Шарпатий та ін.), соціологів (О.В.Бабак, В.А.Макаренко та ін.), науковців в сфері державного управління (Ю.М.Бондарєнко, О.П.Крєнтовська, В.А.Намчук, В.В.Собченко, А.С.Цумаєва, Ю.Д.Юрченко та ін.).

Незважаючи на чисельні дослідження окремих питань теорії, історії становлення, функціонування соціальної держави в Україні, сутності та соціальної діяльності держави, її правової природи, у вітчизняній юридичній науці на сьогоднішній день немає комплексних робіт теоретичного та історико-правового характеру, присвячених дослідженню особливостей становлення і розвитку соціальної держави в Україні, закономірностей трансформації соціальної діяльності держави, формування механізмів та інструментів забезпечення соціальної складової в умовах життя суспільства. Вказані обставини гостро актуалїзують потребу наукового дослідження питань розвитку соціальної держави в Україні (в контексті теоретичного та історико-правового аспектів).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» на тему: «Еволюція теоретичних уявлєнь людства про державу та право» (державний реєстраційний номер 0111U003651).

Тема дослідження відповідає Прїоритетним напрямам розвитку правової науки на 2011–2015 роки (затверджені постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14) та Прїоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 роки (затверджені постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» 27 лютого 2015 року, протокол № 1.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в комплексному теоретико-правовому та історико-правовому дослідженні процесу становлення, розвитку соціальної держави в Україні, розкритті особливостей її формування та функціонування.

Мета дослідження зумовила розв'язання наступних *задач*:

- розглянути вітчизняні традиції системи підтримки та благодійності як основи формування соціальних ідей;
- проаналізувати передумови формування соціальної держави в Україні в 1917-1920 рр.;
- дослідити основні тенденції становлення та розвитку соціальної держави в Україні в радянський період;
- встановити основні тенденції розвитку соціальної держави в пострадянській Україні;
- визначити та обґрунтувати етапи становлення та розвитку соціальної держави в Україні;
- уточнити зміст поняття «соціальна держава» в практичних аспектах його реалізації;
- визначити основні ознаки соціальної держави в Україні;
- дослідити сутність нормативно-правових основ соціальної держави в Україні;
- розкрити зміст юридичних гарантій соціальної держави за українським законодавством.

Об'єкт дослідження – соціальна держава як феномен історико-правового розвитку України.

Предмет дослідження – історико-правові та теоретичні аспекти розвитку соціальної держави в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи складають загальнонаукові й спеціально-наукові методи, які відповідають меті та задачам дослідження. Методологія дослідження визначеної проблематики встановлена її специфікою та відповідає завданням історико-правового пізнання, зокрема, виокремлення і теоретичного осмислення предмета та об'єкта дослідження, а також методів та логіки дослідницького пошуку, а також структуруванню отриманих знань відповідно до сучасної наукової та суспільно-політичної значущості.

Історико-правовий та історико-цивілізаційний методи використано для проведення історіографічного аналізу джерел дослідження вітчизняних традицій системи підтримки та благодійності, передумов встановлення соціальної держави в Україні, тенденцій її становлення та розвитку (підрозділи 1.1; 2.1; 2.2; 2.3); семантичний та логіко-семантичний методи застосовано для уточнення змісту поняття «соціальна держава» (підрозділ 1.2); логічний метод та метод генетичного членування застосовано для визначення етапів становлення й розвитку соціальної держави в Україні (підрозділ 1.3); спеціально-юридичний метод сприяв конкретизації сутності та основних ознак соціальної держави в Україні (підрозділ 1.2); формально-юридичний метод застосовано в процесі дослідження нормативно-правових актів України з визначеної проблематики (розділи 2; 3); з використанням методу раціональної критики проаналізовано сутність законодавчих документів та проведено вияв невідповідностей з фактичною дійсністю (підрозділ 3.2). Методи узагальнення та прогнозування застосовано у процесі формулювання висновків та пропозицій. У роботі використовувалися й інші методи наукового дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів визначається як самою постановкою проблеми, так і підходом до її дослідження з урахуванням ступеня розробленості відповідних питань. Дисертація є комплексним, логічно завершеним самостійним дослідженням теоретичних, історико-правових засад становлення та розвитку соціальної держави в Україні.

Дисертаційне дослідження є однією з перших у вітчизняному правознавстві спроб провести комплексний історико-правовий, теоретичний аналіз процесу становлення та розвитку соціальної держави в Україні. В роботі простежено шлях становлення соціальних ідей, поступового розширення змісту соціальної держави від фрагментарних актів соціальної підтримки населення, до постійного, цілеспрямованого здійснення державної соціальної політики.

У межах дисертаційного дослідження отримано результати, що характеризуються науковою новизною:

вперше:

- проведено аналіз передумов формування соціальної держави в Україні в 1917-1920 рр. Визначено, що національні уряди (уряд Центральної Ради, уряд Української держави на чолі з П.Скоропадським, уряд Директорії УНР) вдавалися до спроб перетворення в соціальній сфері, не виокремлюючи їх в першочерговий напрям діяльності. Через відсутність адміністративних можливостей, ці спроби носили непослідовний та фрагментарний характер. Більшість зрушень в соціальній сфері використовувались різними політичними силами українського суспільства лише як політичний важіль;

- на основі історичних фактів та закономірностей розвитку соціальної держави в Україні, визначено й обґрунтовано етапи її становлення та розвитку. Мотивовано виділення семи етапів становлення та розвитку соціальної держави в Україні: поширення соціальних реформ; становлення державного патерналізму; формування соціальної держави в Україні; адміністративно-командний етап; етап рівності доступу до соціальних послуг; кризовий етап та етап «структурної перебудови» (трансформації) української соціальної держави;

- пропонується авторське розуміння соціальної держави (для національної моделі) і формулюється визначення в практичних аспектах його реалізації. Соціальна держава визначається як форма організації публічної влади, яка характеризується проведенням комплексної соціальної політики, спрямованої на забезпечення певного рівня соціального захисту громадян з метою підтримки соціально-економічної стабільності в суспільстві;

удосконалено:

- положення щодо розвитку соціальної держави в пострадянській Україні, як закономірного, історично обумовленого та національно детермінованого напрямку діяльності держави;

- на підставі аналізу наукових доробок з питань соціальної держави, запропоновано виділення нормативних ознак соціальної держави, які в повному обсязі відображають загальнотеоретичний зміст його стереотипного, ідеального поняття. На основі нормативних ознак виділено базисні ознаки; ознаки, які прямо чи опосередковано характеризують рівень ефективності здійснення соціальної політики

та ознаки забезпечення гідного рівня соціального та матеріального благополуччя для всіх громадян;

– положення щодо особливостей реалізації концепції соціальної держави в законодавстві України. Визначено, що конституційне визнання України соціальною державою є закономірним етапом її розвитку, а основні її цілі (такі як достатній життєвий рівень та вільний розвиток особистості) носять об'єктивно обумовлений характер, заснований на міжнародному досвіді реалізації ідей соціальної держави;

– наукові уявлення про юридичні гарантії соціальної держави як умови, які відповідно до законодавства, створює (або має створювати) держава для забезпечення гідного життя і вільного розвитку людини. Проведений в дисертаційному дослідженні аналіз юридичних гарантій соціальної держави дозволив зробити висновок про те, що юридичні гарантії покликані служити засобом забезпечення процесів становлення, розвитку і функціонування соціальної держави та вирішення завдань, спрямованих на її вдосконалення;

отримали подальший розвиток положення щодо:

– вітчизняних традицій системи підтримки та благодійності як основи формування соціальних ідей. Визначено, що соціальні ідеї чітко прослідковуються в княжій та церковно-монастирській підтримці, в приватній доброчинності, і з середини ХІХ ст. у справі громадського піклування більш виразні форми набуває держава. Окремо проаналізовано практику допомоги та добродійності на західноукраїнських землях від литовсько-польської доби до періоду Австро-Угорській імперії. Визначено, що практика становлення соціальних ідей на цих територіях, хоча і мала спільні риси, відрізнялась від інших українських земель;

– реалізації ідей соціальної держави в Україні в період існування СРСР. Визначено, що соціальна політика УРСР, маючи ряд специфічних особливостей, обумовлених національними та ідеологічними відмінностями, еволюціонувала від політики соціального забезпечення, політики загального соціального захисту та соціальних гарантій до надання державою соціальних послуг, і до кінця радянської епохи набула рис масштабної системи державного соціального забезпечення, з низкою складних проблем всередині кожної з її складових.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що її теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть сприяти удосконаленню історико-теоретичних засад наукового пізнання, подальшому розробленню концепції реформування соціальної держави в Україні, та можуть використовуватися:

– *у науково-дослідній роботі* – для активізації вивчення проблем розвитку соціальної держави в Україні, законодавчого забезпечення основ соціальної держави через державні програми та ін.;

– *у навчальному процесі* – для підготовки підручників, посібників, лекційних курсів та семінарських занять з дисциплін «Історія держави і права України», «Історія вчень про державу і право», «Соціальна філософія», «Право соціального забезпечення», «Конституційне право України»;

– *у правотворчій роботі* – для обґрунтування рекомендацій, висунутих з проблем реалізації соціальною державою своїх функцій, здійснення реформаторських напрямів державної соціальної політики України щодо оновлення вітчизняної системи

соціального захисту, зокрема, у контексті імплементації Україною європейських стандартів соціальної держави тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Формулювання положень, котрі характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення його результатів, є особистим внеском здобувача у дослідженні окресленої проблеми. Окремі питання дисертаційного дослідження розглядаються вперше, інші – аналізуються з нових позицій, по-новому аргументуються і обґрунтовуються.

Апробація результатів дисертації. Робота виконана на кафедрі теорії права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Основні її результати обговорювались на міжкафедральному семінарі за участю кафедр теорії права та міжнародної інформації, конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, цивільного, господарського та кримінального права зазначеного навчального закладу.

Основні положення дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: «Государство и право. Актуальные научные исследования. Теория, практика/ Państwo i Prawo. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka» (м.Познань (Польща), 30.03.2015 – 31.03.2015 року); «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій» (м.Полтава, 16-17 квітня 2015 року); «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м.Київ, 10-11 квітня 2015 року); «Молодь: освіта, наука, духовність» (м.Київ, 21-22 квітня 2015 року); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м.Запоріжжя, 24-25 квітня 2015 року); «Правові та соціальні гарантії конституційних прав громадян» (м.Полтава, 23-24 квітня 2015 року); «Сучасні тенденції в юридичній науці України» (м.Хмельницький, 24-25 квітня 2015 року); «Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov» (м.Братислава (Словацька Республіка), 27-28 листопада 2015 року); «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій» (м.Полтава, 21-22 квітня 2016 року); «Государство и право. Теоретические и практические аспекты развития современной науки /Państwo i Prawo. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki» (м.Ченстохова (Польща), 29-30 червня 2016 року).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи відображені в 16 публікаціях: 6 індивідуальних наукових статтях, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях з юридичних наук, дві з яких обліковуються у зарубіжних наукометричних базах, та 10 у матеріалах, тезах доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (420 найменувань на 46 сторінках) і двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 201 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційної роботи та здійснюється характеристика стану її розробки, визначаються мета, задачі, об'єкт, предмет дослідження, його методологічна і теоретична основи; розкривається наукова новизна отриманих результатів, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, формулюються положення, які виносяться на захист; подаються відомості про апробацію результатів дослідження та публікації з теми дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження соціальної держави» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Вітчизняні традиції системи підтримки та благодійності як основи формування соціальних ідей»* розкривається зміст допомоги, підтримки населення, благодійності та історико-правові умови формування соціальних ідей в Україні.

Перш за все, відзначається, що вітчизняні традиції системи підтримки, благодійності та ідеї соціального захисту особистості, мають свої історичні корені, що йдуть з глибокої давнини. Історико-правовий досвід, багаті національні, культурно-історичні традиції підтримки та благодійності представляють велику соціальну значимість як основи формування соціальних ідей та становлення соціальної держави в Україні.

Обґрунтовано, що соціальні ідеї мають свої витoki у моральних засадах суспільства. Питання, пов'язані з регулюванням допомоги нужденним, довгий час залишалися в сфері звичаєвого права, а законодавче їх закріплення в державно-організованому суспільстві до середини ХІХ ст. було досить рідкісним.

На основі аналізу історичних досліджень регламентуються положення, що основні тенденції допомоги на українських територіях були пов'язані з княжим захистом, піклуванням та з церковно-монастирської підтримкою (починаючи з Х-ХІ ст.ст.), приватною благодійністю (ХVІ-ХVІІ ст.ст.) та із суспільною допомогою (аж до початку ХХ ст.). Визначається, що частина українських земель протягом тривалого періоду знаходились під експансією різних держав, яка відбилась на формуванні системи підтримки та житті населення.

Окрема увага приділяється становленню соціальних ідей на західноукраїнських територіях. Визначаються засади системи підтримки та благодійності. Зазначається, що Велике князівство Литовське, задля досягнення власних економічних цілей, вирішувало мінімальні соціальні питання селян, а в той же час політика Польської Корони, в подальшому Речі Посполитої, призводила до гноблення українського селянства та максимального його зубожіння. Не змінилась ситуація під час перебування західноукраїнських земель під владою Австрійської монархії, яка проводила колоніальну політику на українських землях. Установлено, що наприкінці ХІХ ст. основне місце в процесах підтримки на західноукраїнських землях відіграла церква та органи місцевого самоврядування.

Обґрунтовано, що традиції системи підтримки та благодійності, громадські гарантії виживання, допомога малозабезпеченим і бідним, відомі на українських територіях з найдавніших часів, стали основою формування соціальних ідей, які

пройшовши довгий шлях від княжого піклування та приватної благодійності до суспільної допомоги, визначили умови формування соціальної держави в Україні.

У підрозділі 1.2 «Сутність та основні ознаки соціальної держави в Україні» проведено аналіз існуючих трактувань та основних ознак соціальної держави, які дають вітчизняні науковці, та відзначено, що більшість з них, не враховуючи національних традицій та не визначаючи суттєвих особливостей сучасної України, відтворюють загальнотеоретичний зміст стереотипного, ідеального поняття соціальної держави.

У роботі визначається перелік нормативних ознак, які притаманні соціальній державі та найповніше розкривають її сутність, до яких відносяться: правовий розвиток держави; соціально орієнтований характер економіки та потужний економічний потенціал; соціально орієнтована бюджетна політика; існування інститутів громадянського суспільства; наявність розвиненого соціального законодавства; наявність державних систем соціального захисту, соціального забезпечення та забезпечення зайнятості; активна соціальна політика держави та доступність державної соціальної підтримки для всіх членів суспільства; гарантована державою соціальна справедливість та соціальна безпека; механізм особистої відповідальності посадових осіб за соціальний стан та визнання відповідальності держави за рівень добробуту своїх громадян; піднесення добробуту всього суспільства; наявність ефективних форм контролю та нагляду за здійсненням законів та інших нормативно-правових актів в соціальній сфері.

На основі нормативних ознак соціальної держави, виділяються правозастосовні ознаки, які визначають сутність та структуру сучасної української соціальної держави, та систематизуються як базисні ознаки; ознаки, які прямо чи опосередковано характеризують рівень ефективності здійснення соціальної політики та ознаки забезпечення гідного рівня соціального і матеріального благополуччя для всіх громадян. До базисних ознак, тобто таких, на яких ґрунтується соціальна держава, відноситься правова природа держави, розвинена економіка і громадянськість, та зазначається, що рівень втілення цих ознак на практиці, відображає стан розвитку соціальної держави. До ознак, які прямо чи опосередковано характеризують рівень ефективності здійснення соціальної політики, відноситься розвинене соціальне законодавство в якості нормативної основи її проведення; активна соціальна політика держави, яка, на жаль, не завжди є пріоритетною; активна політика перерозподілу благ. До ознак забезпечення гідного рівня соціального і матеріального благополуччя, відноситься наявність державних систем соціального захисту, соціального забезпечення та провідна роль держави в системі соціального забезпечення; гарантованість прав і свобод, що дозволяють підтримувати гідне існування; доступність соціальної підтримки для всіх членів суспільства; непослідовність і суперечливість процесу формування нових соціальних стандартів; гарантована державою соціальна безпека.

На підставі запропонованих ознак змісту поняття «соціальна держава» в практичних аспектах його реалізації, з урахуванням національних традицій, суттєвих особливостей розвитку України, соціальна держава визначається як форма організації публічної влади, яка характеризується проведенням комплексної соціальної політики, спрямованої на забезпечення певного рівня соціального захисту громадян з метою

підтримки соціально-економічної стабільності в суспільстві. Обґрунтовано поняття «соціальна держава» як сутнісна характеристика держави, яка відображає та розкриває зміст і мету її діяльності.

У підрозділі 1.3 «*Етапи формування соціальної держави в Україні*» на основі історико-правових фактів та закономірностей еволюції соціальної держави в Україні, мотивовано виділення семи етапів її становлення та розвитку та виявлені якісні характеристики кожного з них.

Визначається, що зміни в соціальній політиці другої половини ХІХ ст., пов'язані зі зміною ролі людини на виробництві, відповідним прийняттям державою на себе нових соціальних функцій, призвели до поширення соціальних реформ в Україні та визначили початок першого етапу в становленні, розвитку соціальної держави в Україні – етапу поширення соціальних реформ.

Революційні події 1917 року стали початком політичних змін та перетворень, що в свою чергу мало суттєвий вплив на поширення соціальних ідей та становлення соціальної держави на українських територіях. Період боротьби за державність України обумовлений як другий етап – етап становлення державного патерналізму в Україні, який визначив відповідні основи української моделі соціальної держави.

Наступний етап розпочався з ліквідації національної державності (1920 рік) та характеризується розвитком соціального законодавства, системи соціального захисту, соціального страхування, та розширенням покриття нових соціальних ризиків. Державою здійснюється постійна цілеспрямована політика щодо захисту від соціальних ризиків значимих для неї категорій (робітників, службовців тощо), і соціальна підтримка стає доступною для більшості членів суспільства (виключення стосувались «позакласових елементів»). Даний період триває до кінця 1930-х років та визначається як етап формування соціальної держави в Україні.

Наступні події вітчизняної історії загальмували розвиток соціальної держави в Україні. Роки Другої світової війни 1939-1945 рр. та перші післявоєнні роки характеризуються обумовленими обставинами вилученням ряду соціальних норм, зниженням соціальних гарантій, та деякими коливаннями пріоритетів влади при здійсненні соціальної політики. Жорстко централізована соціальна політика стає більш зарегульованою, методи відновлення країни та її потенціалу досить часто стають жорсткими, а подекуди асоціальними. Країна за будь-яку ціну відновлювала свій економічний та соціальний потенціал. Все це дозволяє визначити даний етап, як адміністративно-командний.

З середини 1950-х років, з проголошенням лозунгу про вступ радянської держави в період розвинутого соціалізму, спостерігається тенденція зменшення нерівності у суспільстві (як щодо доступу до соціальних програм та послуг, так і в реальних доходах) та підвищення рівня життя населення. До середини 1960-х років формується єдина державна пенсійна система, соціальна політика стає пріоритетною для українського уряду. Підвищення соціальних стандартів, рівня життя населення, забезпечення вільного доступу до певного рівня соціального захисту та користування соціальними послугами, дає змогу визначити даний етап розвитку соціальної держави в Україні, як етап рівності доступу до соціальних послуг.

Скорочення соціальної орієнтації внутрішньої політики радянської України в кінці 1970-х років (на тлі скорочення соціальних видатків), загострення соціальних

конфліктів, призвели до проявів негативних тенденцій в якості життя громадян та соціальній рівності. Глибока соціально-економічна криза кінця 1980-х років, невідповідність реальних економічних можливостей обсягам державних соціальних зобов'язань, поряд із скороченням громадських фондів на початку 1990-х років посилили соціальний конфлікт, призвели до падіння реальних грошових доходів населення та стрімкого зростання безробіття. У відповідності зі своїм змістом, даний етап визначається як кризовий етап розвитку соціальної держави в Україні.

Подальший розвиток соціальної держави в Україні пов'язаний з переадаптацією соціальної функції держави, активною законодавчою роботою та конституційним визнанням України соціальною державою. Під кінець 1990-х років для України наступає переломний етап «структурної перебудови» (трансформації) української соціальної держави, який триває і по сьогодні.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі з'являються нові соціальні протиріччя, посилюється роль неурядових організацій та громадських об'єднань в реалізації соціальних завдань. На тлі скорочення соціальних видатків, держава намагається підтримувати відносно максимальний рівень своїх соціальних зобов'язань, тим самим лібералізуючи всю соціальну сферу. Розвиток сучасної соціальної держави в Україні пов'язано з ідеєю переходу до сталого соціального розвитку через взаємну відповідальність держави і людини.

Розділ 2 «Становлення і розвиток соціальної держави в Україні» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Передумови формування соціальної держави в Україні в 1917-1920 рр.»* проводиться дослідження періоду національно-демократичної революції в Україні та визначаються передумови формування соціальної держави в Україні.

Уточнено, що період боротьби за державність України наприкінці 1917–1920рр. визначається надзвичайною насиченістю в політичному та суспільному житті. Відображається вплив цих подій на суспільні та соціальні процеси в країні, та на подальше формування соціальної держави в Україні.

Встановлюються особливості соціальної політики національних урядів, які здійснювали управління на українських територіях в період національно-демократичної революції.

Розглядаються положення щодо діяльності національних урядів в сфері праці та соціального захисту, нормативні акти яких, в більшості випадків, носили непослідовний та фрагментарний характер.

У підрозділі 2.2 *«Реалізація ідеї соціальної держави в Україні в період існування СРСР»* досліджується формування соціальної сфери в період радянської України та визначається лідируюча світова роль радянської держави в цій політиці. Уточнюються положення щодо декларативності проголошених цілей соціальної політики в радянській Україні на тлі визначених високих темпів її реалізації та побудови ефективних соціальних механізмів.

Відзначається про створення в радянській Україні цілісної системи державної соціальної політики та декларування основних атрибутів соціальної держави.

Обґрунтовується еволюційний шлях соціальної політики УРСР від політики соціального забезпечення (середина 1930-х років), політики загального соціального захисту та соціальних гарантій (кінець 1950-х років), до надання державою соціальних

послуг (початок 1970-х років). Визначається ідеологічне забарвлення стимулів будівництва соціальної держави в радянській Україні та вказується на ряд специфічних особливостей її соціальної політики, обумовлених національними відмінностями.

У підрозділі 2.3 «Розвиток соціальної держави в пострадянській Україні» аналізуються загальні процеси трансформації УРСР, її соціальної сфери в ході реформ 1990-х років та подальший розвиток соціальної держави в Україні.

Розвинуто уявлення про те, що розпад Радянського Союзу, спричинивши кардинальні зміни політичних, економічних та соціальних основ, став вихідною точкою нового етапу розвитку соціальної держави в Україні.

Деталізовано положення щодо спадкоємності радянської системи соціальної допомоги, соціального захисту та забезпечення (з її перевагами та недоліками) в українському законодавстві перехідного періоду.

Уточнюються положення щодо розвитку сучасної системи соціального захисту, пенсійного забезпечення та відзначається про впровадження нових засад пенсійної реформи, соціального захисту та соціального забезпечення, системи охорони здоров'я, створення нових механізмів соціальної політики, розробку ряду широкомасштабних програм соціальної політики, покликаних реалізувати цілісну систему взаємопов'язаних заходів, що мають гарантувати підвищення ефективності діяльності держави щодо забезпечення соціальних цілей.

Одночасно наголошується на втраті реального ефекту від реалізації соціальних функцій та на звуженні соціальної держави в Україні.

Розділ 3 «Нормативні характеристики України як соціальної держави» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Реалізація концепції соціальної держави в конституційному законодавстві України» досліджується сутність нормативно-правових основ соціальної держави в Україні та виявляються особливості реалізації концепції соціальної держави в її конституційному законодавстві.

Доведено, що конституційне визнання України соціальною державою є закономірним, прогресивним етапом розвитку української державності, та стало важливим етапом вдосконалення законодавства в галузі соціальної політики.

Проведено аналіз основних соціальних прав в сфері праці та відпочинку, охорони здоров'я, медичної допомоги, соціального захисту, екологічної безпеки, права на достойний життєвий рівень, та встановлено, що соціальна держава нерозривно пов'язана із закріпленням на конституційному рівні соціальних прав особистості. Окремо відзначено положення щодо декларативності деяких нормативно-правових документів, які, закріплюючи характеристики, норми соціальних прав, в реальному житті не забезпечуються фінансовими та управлінськими ресурсами.

Визначається, що наявність в Основному законі положень щодо соціального характеру держави, автоматично не призводить до реалізації цієї характеристики на практиці, а є програмно-декларативним положенням, яке, визначаючи перспективи розвитку суспільства, відіграє певну виховну роль.

У підрозділі 3.2 «Юридичні гарантії соціальної держави за українським законодавством» аналізуються юридичні гарантії як умови, які відповідно до

законодавства, створює (або має створювати) держава для забезпечення гідного життя і вільного розвитку людини та особистості.

Визначено, що для забезпечення реальності та можливості виконання соціальних прав, необхідний злагоджений механізм їх гарантування. Гарантовані можуть бути лише реальні норми. Обґрунтовано, що юридичні гарантії виступають умовою забезпечення гідного життя та вільного розвитку особистості.

Розглядаються юридичні гарантії в сфері трудових відносин, пов'язані із задоволенням потреб людини в засобах існування та охорони праці, відзначається, що всупереч цілям та завданням соціальної держави, українське законодавство значно знизило юридичні гарантії в цій сфері. Акцентується увага на необхідності створення юридично-нормативних та організаційних механізмів, які б сприяли реалізації трудового потенціалу особи та можливостей для забезпечення гідного життєвого рівня.

Окремого розгляду набули положення щодо ефективності юридичних гарантій, яка залежить від зрілості громадянського суспільства, розвиненості державних інститутів, якості роботи державних органів, посадових осіб, високого рівня правової культури населення та всіх ланок державного апарату.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** дисертації здійснено теоретичне узагальнення теоретико-методологічних основ соціальної держави, її становлення, розвитку в Україні, та нормативних характеристик України як соціальної держави. Проведення дослідження теоретичних та історико-правових аспектів розвитку соціальної держави в Україні дає підстави зробити наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що вітчизняні традиції системи підтримки та благодійності як основи формування соціальних ідей, пройшли шлях від фрагментарних актів соціальної підтримки населення зі сторони громади чи княжої благодійності (що поєднувала в собі елементи випадковості й нерозбірливості), церковно-монастирської підтримки, з подальшою активізацією участі держави у сфері соціальної допомоги, збільшенням контролю уряду за системою піклування, систематизацією державної підтримки незахищених верств населення та закладенням основ соціально-орієнтованого законодавства, до постійного, цілеспрямованого здійснення державної соціальної політики.

Доведено, що тенденції допомоги на окремих українських територіях різнилися. Визначено, що Велике князівство Литовське задля досягнення власних економічних цілей вирішувало мінімальні соціальні питання селян, а в той же час політика Польської Корони, в подальшому Речі Посполитої, призводила до гноблення українського селянства та максимального його зубожіння. Не змінилась ситуація під час перебування західноукраїнських земель під владою Австрійської монархії, яка проводила колоніальну політику на українських землях. Наприкінці XIX ст. основне місце в процесах підтримки на західноукраїнських землях відігравала церква та органи місцевого самоврядування.

Визначено, що зміни соціально-економічної природи суспільства та зв'язків системи «держава – суспільство – особистість», спричинивши зменшення питомої ваги елементів благодійності в соціальній підтримці, призвели до появи ідей соціальної держави.

2. Встановлено, що незважаючи на спільність цивілізаційного шляху з іншими країнами, Україна має свій історичний досвід становлення соціальної державності, свою політичну історію і шлях економічного розвитку, які визначають особливості її соціальної політики.

Уточнено, що період боротьби за державність України наприкінці 1917–1920рр. визначається надзвичайною насиченістю в політичному та суспільному житті. Встановлено, що соціальна політика національних урядів, які здійснювали управління на українських територіях в період національно-демократичної революції, мала свої особливості, відрізнялась обсягом охоплення реципієнтних груп та соціальних ризиків.

Створення Центральної Ради призвело до спроби впровадження нових соціальних перетворень в Україні. Наступне укладення Брестського миру, введення німецьких та австрійських військ в Україну й відновлення Гетьманату П.Скоропадського, призвели до їх придушення. Уряд відновленої пізніше Української Народної Республіки (Директорія), намагаючись будувати внутрішню політику на соціальному аспекті, не спромігся відтворити позитивного настрою на покращення життя народу. Наступна громадянська війна 1918-20 років призвела до другої Руїни, негативно позначилась на економічному та майновому становищі селян, робітників, на розвитку соціального законодавства.

Національні уряди вдавалися до спроб створення окремих законодавчих актів в сфері праці та соціального захисту, але ті носили непослідовний та фрагментарний характер. Це пояснюється двома причинами. По-перше, як основний напрям діяльності урядів виділяється розвиток національних відносин (особливо на світовій політичній арені), а соціально-економічним проблемам приділялась мінімальна увага. По-друге, не маючи адміністративних можливостей та чітко встановлених владних структур, особливо на місцях, вони не були спроможні проводити всебічну політику в сфері соціального забезпечення.

3. Визначено, що соціальна політика держави протягом існування СРСР характеризувалась мінливими коливаннями, що було наслідком загальносвітових тенденцій розвитку суспільства та відображенням внутрішнього розвитку соціалістичного господарства, соціалістичних ідей. На початкових етапах розвитку СРСР (в тому числі і УРСР) значно перевершував інші розвинені країни за темпами реалізації соціальної політики та побудови ефективних соціальних механізмів. Уточнюються положення щодо декларативності більшості проголошених цілей соціальної політики. Визначено, що в УРСР, як частині Радянського Союзу, вперше в світі була створена цілісна система державної соціальної політики та декларовані основні атрибути соціальної держави.

Обґрунтовано еволюційний шлях соціальної політики УРСР від політики соціального забезпечення, політики загального соціального захисту, соціальних гарантій до надання державою соціальних послуг. Обґрунтовано, що стимули будівництва соціальної держави в радянській Україні полягали в початкових

ідеологічних установках, хоча, саме історичний досвід та ідеологія вплинули на формування національної моделі української соціальної держави.

4. Розвинуто уявлення про те, що розпад Радянського Союзу, спричинивши кардинальні зміни політичних, економічних та соціальних основ, став вихідною точкою нового етапу розвитку соціальної держави в Україні.

Обґрунтовано, що одним з основних соціальних конфліктів під час Перебудови стала невідповідність соціальної політики та економічних можливостей вимогам кардинального підвищення рівня життя. Загостренню конфлікту сприяло реальне зниження рівня життя населення наприкінці 1980-х рр., зниження соціальних орієнтирів, підвищення орієнтації населення на західні соціально-економічні та духовно-політичні стандарти життя.

Уточнено положення щодо розвитку сучасної системи соціального захисту, пенсійного забезпечення та відзначається впровадження нових засад пенсійної реформи, соціального захисту, соціального забезпечення, системи охорони здоров'я, створення нових механізмів соціальної політики, розробку ряду широкомасштабних програм соціальної політики, покликаних реалізувати цілісну систему взаємопов'язаних заходів щодо забезпечення соціальних цілей.

Установлено, що через втрачання реального ефекту від реалізації соціальних функцій (які стають імітацією), соціальна держава в Україні звужує своє значення. Загострення протиріч економічного і соціального характеру призвело до серйозних змін якості життя населення, яке виявляється у економічному його становищі та зростанні соціально-економічної нерівності. Відбувається посилення негативних тенденцій: безробіття, низький рівень оплати праці, збільшення диференціації та певних диспропорцій доходів різних соціальних груп, погіршення соціальної захищеності, соціальна деградація частини населення, погіршення фізичного здоров'я, скорочення середньої тривалості життя тощо.

Визначено, що український варіант соціальної державності пом'якшує становище найбідніших верств, щодо яких держава має намір бути субсидіарною, відносно інших станів передбачається лише ряд превентивних заходів.

5. На основі аналізу історичних, історико-правових фактів та закономірностей розвитку соціальної держави, визначено й обґрунтовано етапи її становлення та розвитку в Україні. Мотивовано виділення семи етапів: поширення соціальних реформ; становлення державного патерналізму; формування соціальної держави в Україні; адміністративно-командний етап; етап рівності доступу до соціальних послуг; кризовий етап та етап «структурної перебудови» (трансформації) української соціальної держави.

Визначено, що на етапі поширення соціальних реформ відбулись перетворення в соціальній політиці, пов'язані зі зміною ролі людини на виробництві, та відповідним прийняттям державою на себе нових соціальних функцій. В період боротьби за державність України відбулись політичні зміни та перетворення, що мали суттєвий вплив на поширення соціальних ідей та становлення соціальної держави, та зумовили виділення другого етапу – етапу становлення державного патерналізму, який визначив відправні основи української моделі соціальної держави. Етап формування соціальної держави в Україні характеризується розвитком соціального законодавства, системи соціального захисту і соціального страхування та розширенням покриття нових

соціальних ризиків. На адміністративно-командному етапі відбувається гальмування розвитку соціальної держави. Він характеризується занадто зарегульованою централізованою соціальною політикою та жорсткими, а подекуди і асоціальними, методами державного управління. На етапі рівності доступу до соціальних послуг спостерігається тенденція зменшення нерівності у суспільстві та підвищення рівня життя населення; формується єдина державна пенсійна система, соціальна політика стає пріоритетною для українського уряду. На шостому етапі під тиском несприятливих факторів починається криза соціальної держави в Україні, що призвела до проявів негативних тенденцій в якості життя громадян та соціальній рівності. Сучасний етап розвитку соціальної держави в Україні пов'язаний з переадаптацією соціальної функції держави, активною законодавчою роботою, конституційним визнанням України соціальною державою та поступовою лібералізацією всієї соціальної сфери.

6. На підставі аналізу наукових доробок з питань соціальної держави, запропоновано виділення нормативних ознак соціальної держави, які в повному обсязі відображають загальнотеоретичний зміст стереотипного, ідеального поняття соціальної держави. Уточнено, що вивчення соціальної держави на основі нормативних, прескриптивних ознак, є здебільшого формальним, не враховує реалій дійсності, але саме вони дають змогу розроблення правозастосовних ознак, які визначають сутність та структуру сучасної української соціальної держави.

На основі нормативних ознак соціальної держави, виділяються правозастосовні ознаки, які визначають сутність та структуру сучасної української соціальної держави, та систематизуються як базисні ознаки; ознаки, які прямо чи опосередковано характеризують рівень ефективності здійснення соціальної політики та ознаки забезпечення гідного рівня соціального і матеріального благополуччя для всіх громадян. До базисних ознак відноситься правова природа держави, розвинена економіка і громадянськість, та зазначається, що рівень втілення цих ознак на практиці, відображає стан розвитку соціальної держави. До ознак, які прямо чи опосередковано характеризують рівень ефективності здійснення соціальної політики, відноситься розвинене соціальне законодавство в якості нормативної основи її проведення; активна соціальна політику держави, яка, на жаль, не завжди є пріоритетною; активна політика перерозподілу благ. До ознак забезпечення гідного рівня соціального і матеріального благополуччя, відноситься наявність державних систем соціального захисту, соціального забезпечення та провідна роль держави в системі соціального забезпечення; гарантованість прав і свобод, що дозволяють підтримувати гідне існування; доступність соціальної підтримки для всіх членів суспільства; непослідовність і суперечливість процесу формування нових соціальних стандартів; гарантована державою соціальна безпека.

7. Обґрунтовано поняття «соціальної держави» як сутнісної характеристики держави, яка відображає та розкриває зміст і мету її діяльності. Обумовлюючи зміст поняття «соціальна держава» в практичних аспектах його реалізації, соціальна держава визначається як форма організації публічної влади, яка характеризується проведенням комплексної соціальної політики, спрямованої на забезпечення певного рівня соціального захисту громадян з метою підтримки соціально-економічної стабільності в суспільстві.

8. Доведено, що конституційне визнання України соціальною державою є закономірним, прогресивним етапом розвитку української державності, та стало важливим етапом вдосконалення законодавства в галузі соціальної політики.

Установлено, що соціальна держава нерозривно пов'язана із закріпленням на конституційному рівні соціальних прав особистості, бо саме через реалізацію даних прав забезпечується певний рівень життя громадян, задоволення їх матеріальних та духовних потреб. Конституційно-правова природа соціальної держави розкривається в загальному характері турботи про людину.

Визначено, що проголошення соціального характеру держави, передбачає її активну участь в житті суспільства та індивіда в духовній, культурній, економічній сферах. Взаємодія держави та особистості здійснюється в такій площині, де людина виступає об'єктом і суб'єктом (активним учасником) державної політики. Визначено, що «внесок» у формування соціальної держави повинні внести і суспільство, і окрема людина.

Визначається, що включення до конституційного тексту соціальних цілей, не вирішує проблем добробуту суспільства, але збільшує ефективність соціальної політики держави. Наявність в Основному законі положень щодо соціального характеру держави автоматично не призводить до реалізації цієї характеристики на практиці, а є програмно-декларативним положенням, яке визначаючи перспективи розвитку суспільства, відіграє певну виховну роль.

9. Деталізовано положення щодо визнання забезпечення соціальних гарантій, відображених та закріплених в нормах права, одним із основних завдань соціальної держави в сфері гарантування соціальної рівності і справедливості. Обґрунтовано, що юридичні гарантії виступають умовою для реалізації соціальних прав.

Установлено, що у контексті взаємної підтримки і узгодженості різних частин та аспектів всього державно-правового комплексу, спеціальні форми, конструкції юридичних гарантій можуть реально здійснити свою захисну роль. Юридичні гарантії в сфері трудових та пов'язаних з ними відносин, забезпечення гідного рівня життя, забезпечення житлом, охорони здоров'я, соціального захисту, повинні сприяти ефективному розвитку української соціальної держави.

Визначено, що соціальна держава, в силу проголошених принципів, зобов'язана максимально докладати зусиль для стабілізації ситуації в країні. Інструментом для цього покликані служити юридичні гарантії, як засоби й способи забезпечення гідного життя та вільного розвитку людини і особистості.

З метою вирішення соціальних завдань в сучасній українській державі, необхідно внести істотні зміни в вітчизняну соціальну політику. В першу чергу це стосується формування чіткої стратегії соціальної політики, що повинна відповідати національній специфіці. На сучасному етапі розвитку найбільш важливими заходами є поліпшення якості соціальних послуг, підвищення стандартів гідного життя та реструктурування державної системи соціальних витрат.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кісс С.В. Сутність, поняття та основні ознаки соціальної держави. // Право і суспільство. – 2015. – №4. – С. 22-27.
2. Кісс С.В. Передумови становлення ідеї соціальної держави в Європі. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – №32. – С. 33-36.
3. Кісс С.В. Імплементация Україною європейських стандартів соціальної держави, задекларованих угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / С. В. Кісс // Актуальні проблеми держави і права. – 2015. – Вип. 75. – С. 275-280.
4. Кісс С.В. Генезис социального государства: от истоков к определению. // Научно-практический журнал Право.by (Республика Беларусь). – 2015. – № 4 (36). – С. 29-35.
5. Кісс С. В. Преодоление детской беспризорности и безнадзорности как одно из проявлений социального государства в Украине в 1930-х гг. // Publicație științifico-practică «Legea și viața» (Республика Молдова). – 2016. – № 6/2 (294). – С. 43-47.
6. Кісс С.В. Конституційне визначення України як соціальної держави: історико-правовий аналіз. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – №. 3. – С. 13-16.
7. Кісс С.В. Социальное государство и Конституция: современный акцент. // «Государство и право. Актуальные научные исследования. Теория, практика/ Państwo i Prawo. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Познань / Poznan, 30.03.2015 - 31.03.2015. – С. 33-35
8. Кісс С.В. Розвиток держави та її становлення як системи соціальних функцій. // Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 16-17 квітня 2015 р. : у 2 т. Т. 1. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 541-550.
9. Кісс С.В. Стандарти соціальної держави через призму угоди про асоціацію з ЄС. // «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 10-11 квітня 2015 року. – У 2 частинах. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2015. – Частина I. – С. 10-12.
10. Кісс С.В. Правова ідея соціальної держави: сучасний акцент. // Молодь: освіта, наука, духовність: тези доповідей XII Всеукр. наук. конф., м. Київ, 21-22 квітня 2015 р. у II част., ч. I. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 320-321.
11. Кісс С.В. Формування соціальної держави в умовах глобалізації. // «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24-25 квітня 2015 року. – У 2 частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. – Частина I. – С. 9-11.
12. Кісс С.В. Виникнення та розвиток поняття «соціальна держава». // Матеріали Регіональної науково-практичної конференції «Правові та соціальні гарантії

конституційних прав громадян» -- Полтава: 2015. – С. 59-62.

13. Витоки походження соціальної держави. // «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 21-22 квітня 2016 р.: у 2-х томах, Т. 1 – К.: Університет «Україна», 2016. – С. 449-457.

14. Kiss С.В. Соціальна держава: європейська теорія і українська практика. // Сучасні тенденції в юридичній науці України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 24-25 квітня 2015 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 21-24.

15. Kiss С.В. Історико-правові умови формування соціальних ідей в дохристиянській Русі. // «Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov»: Medzinárodnej vedeckej konferencie, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava, 27-28 novembra 2015. – С. 44-46.

16. Kiss С.В. Формирования идеи социального государства в Украине в период запорожского казачества. // «Государство и право. Теоретические и практические аспекты развития современной науки / Państwo i Prawo. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki»: Материалы международной научно-практической конференции, Ченстохова / Czestochowa (PL), 29.06.2016 - 30.06.2016. – С. 33-35.

АНОТАЦІЯ

Кісс С.В. Розвиток соціальної держави в Україні: теоретичні та історико-правові аспекти. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних, історико-правових аспектів становлення та розвитку соціальної держави в Україні. У дисертації здійснено узагальнення теоретико-методологічних основ соціальної держави, її становлення та розвитку в Україні, нормативних характеристик України як соціальної держави.

У роботі вперше ґрунтовно досліджено вітчизняні традиції системи підтримки, благодійності та історико-правові умови формування соціальних ідей, проаналізовано становлення та розвиток соціальної держави в Україні, на підставі чого визначено та обґрунтовано етапи формування соціальної держави в Україні. Проведено дослідження сутності нормативно-правових основ соціальної держави в Україні, виявлено особливості реалізації концепції соціальної держави в конституційному законодавстві та проведено аналіз юридичних гарантії соціальної держави за українським законодавством.

Ключові слова: соціальна держава, соціальна функція, ознаки соціальної держави, соціальний захист, соціальні права, юридичні гарантії, системи підтримки, історія.

АННОТАЦИЯ

Кисс С.В. Развитие социального государства в Украине: теоретические и историко-правовые аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию теоретических, историко-правовых аспектов становления и развития социального государства в Украине. В диссертации осуществлено обобщение теоретико-методологических основ социального государства, ее становления и развития в Украине, нормативных характеристик Украины как социального государства.

В диссертации обосновано, что отечественные традиции системы поддержки и благотворительности, стали основой формирования социальных идей. Они [идеи] прошли путь от фрагментарных актов социальной поддержки населения со стороны общины, княжеской благотворительности и церковно-монастырской поддержки, с последующей активизацией участия государства в сфере социальной помощи, увеличением контроля правительства за системой опеки, систематизацией государственной поддержки незащищенных слоев населения и заложения основ социально-ориентированного законодательства, к постоянному, целенаправленному осуществлению государственной социальной политики. Определено, что практика становления социальных идей в разных частях Украины отличалась, и обусловлено причины этого явления.

В работе впервые основательно исследованы особенности исторического формирования и развития социального государства на украинских территориях, на основании чего определены и обоснованы этапы формирования социального государства в Украине. Проведен анализ предпосылок формирования социального государства в Украине в 1917-1920 гг. и установлено, что национальные правительства прибегали к попыткам осуществления преобразований в социальной сфере, но, не выделяя ее как первоочередное направление деятельности, и, из-за отсутствия административных возможностей, большинство из них носило непоследовательный и фрагментарный характер. Уточнено положение реализации идеи социального государства в Украине в период существования СССР и развиты научные представления о развитии социального государства в постсоветской Украине, как закономерного, исторически обусловленного и национально детерминированного направления деятельности государства.

На основании анализа научных разработок по вопросам социального государства, предложено выделение нормативных признаков социального государства, которые в полном объеме отражают общетеоретическое содержание стереотипного, идеального понятия социального государства. На основе нормативных признаков предложена систематизация признаков социального государства в Украине.

С учетом национальных традиций и существующих особенностей развития Украины, дано определение социального государства как формы организации публичной власти, которая характеризуется проведением комплексной социальной

политики, направленной на обеспечение определенного уровня социальной защиты граждан с целью поддержки социально-экономической стабильности в обществе.

В работе усовершенствованы положения об особенностях реализации концепции социального государства в законодательстве Украины. Определено, что конституционное признание Украиной социальным государством является закономерным этапом ее развития, а основные его цели носят объективно обусловленный характер, основанный на международном опыте реализации идеи социального государства.

В исследовании обоснован вывод о том, что юридические гарантии социального государства как условия, которые в соответствии с законодательством, создает (или должно создавать) государство для обеспечения достойной жизни и свободного развития человека, призваны служить средством обеспечения процессов становления, развития, функционирования социального государства и решения задач, направленных на ее совершенствование.

Определено, что социальное государство, в силу изложенных в законодательстве принципов, должно максимально приложить усилия для стабилизации ситуации в стране.

Ключевые слова: социальное государство, социальная функция, признаки социального государства, социальная защита, социальные права, юридические гарантии, системы поддержки, история.

SUMMARY

Kiss S.V. The development of welfare state in Ukraine: theoretical, historical and legal aspects. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of sciences, specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – Open International University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2016.

The thesis deals with theoretical, historical and legal aspects of the formation and development of the welfare state in Ukraine. The thesis presents a synthesis of theoretical and methodological foundations of a welfare state, its formation and development in Ukraine and regulatory characteristics of Ukraine as a welfare state.

For the first time national traditions of charity and support systems, historical and legal conditions of the idea of a welfare state were studied, the formation and development of a welfare state in Ukraine were analyzed, on the basis of which the periods stages of formation of the welfare state in Ukraine was carried out. A research about the nature of legal framework of the welfare state in Ukraine was carried out, peculiarities of implementing the concept of a welfare state in constitutional law were found and legal analysis of a welfare state guarantees under Ukrainian law was made.

Key words: welfare state, social state, social function, feature of a welfare state, social protection, social rights and legal guarantees, support systems, history.